

Андріяшик Роман Васильович

Біографія

Р. Андріяшик народився 9 травня 1933р. в селі Королівці на Тернопільщині. У 1964р. закінчив факультет журналістики Львівського університету, працював на журналістській та видавничій роботі. Характерною особливістю творчості письменника є те, що він одразу ж заявив себе як талановитий романіст. Першою його книжкою став роман "Люди зі страху" (1966). Проза Андріяшика — антимонументальна. В ній немає ні епохальних подій, ні епохальних героїв, ні ідей-пам'ятників. Суб'єктивне ставлення до дійсності, з чим вийшов письменник уже в першому своєму творі, було принциповим.

Стильовою домінантою цієї прози стане лірико-трагічна тональність. За нею відкривається широкий романний простір, у якому розкриття внутрішніх імпульсів, особливостей психіки героя також руйнувало псевдоепічну цілісність світу.

Заперечуючи традицію монументалізму, відкидаючи провінційне соціально-побутове письмо, Андріяшик насичує текст інтелектуальним змістом: різними філософськими, поетичними ремінісценціями, цитатами тощо. Для шістдесятників-прозаїків визначальним стало відкриття Е. Хемінгуея, Г. Белля, бо це було передусім нове прочитання трагедії війни. Тема війни у творчості Р. Андріяшика посідає також значне місце, виростаючи в проблему чоловічої долі.

Головний герой роману "Люди зі страху" — учасник першої світової війни. Захищаючи політичні амбіції Австро-Угорської імперії, він переживає безглузду й абсурдну для українця війну. Звідси, від пережитого, прийде розуміння, що гідність та всілякі невігадані чоловічі чесноти не можна випробувати на війні, де від людини вимагається лише її бездумна, механічна участь. Гідність, мужність приходять з "волею". А велич людини розкривається лише за сприятливих суспільних обставин. Ці думки, висловлені Прокопом Повсюдою, розходилися з традиційною точкою зору, згідно з якою людину випробовують обставини.

Так само і герой роману "Додому нема вороття" (1976) Оксен Супора, сторонній, чужий воюючому світові гуцул, мріє про надійно влаштоване життя, з усіх сил прагне вижити. Страх перед нескінченністю війни, втратою батьківщини та й взагалі страх перед фізичним винищенням перетворює його на приреченого втікача. У повній безнадії, спізнавши неймовірну радість любові до жінки, він спізнає на повну силу і невичерпну осоружність самотнього і зіпсованого життя.

Продовжуючи художнє дослідження війни на іншому етапі нашої історії, письменник завершує його в романі "Сад без листопаду" (1980). Герой твору — сучасник автора, звільнений в запас офіцер радянської армії, що став заложником атомної зброї, жертвою ядерного опромінення. Р. Андріяшик одним із перших в українській літературі замислюється над людськими жертвами підпільної атомної війни. Людство, стверджує письменник, живе передчуттями нової руйнації.

Однією з наскрізних проблем творчості письменника є переживання національного почуття. В романі "Люди зі страху" автор спирається на події 1916 — 1919 рр. в Західній Україні, позначені розпадом Габсбурзької імперії, проголошенням і крахом Західноукраїнської Народної Республіки. Це був час надій, сумнівів і зневіри. Р. Андріяшик зображує дві політичні сили — прихильників національної ідеї та соціальної революції. Його герой стомився від політики, прагне у "цьому содомі" зберегти свою окремішність, своє самостійне існування, бо "стужився за самим собою", втомився споконвічною невлаштованістю своєї нації.

Занепад республіки, крах омріяних сподівань підсилюють песимістичні настрої героя щодо українства. Люди зі страху не можуть творити історію. "Жертви, посвяти, самозречення" націоналістів, патріотів здаються Прокопові "страхітливо бридким ділом", де "лише галасу багато", де можна виправдати свою бездіяльність. Все це можна назвати "трагедією занепаду", яку розігрують амбіційні "плаксії", не спроможні на власну державність — так іронізує головний герой роману.

У романі "Люди зі страху" Андріяшик намагався узгодити офіційну ідеологічну доктрину щодо національно-визвольної боротьби в Західній Україні зі своїм патріотичним почуттям — це спричинило ідейну непослідовність твору.

Бридкий, "темний", "гадючкуватий", з перекошеним ненавистю лицем, Онисим Невечір, хотів того автор чи ні, неадекватно характеризує національно-визвольний рух у Західній Україні. Подібну ж місію виконає в "Саді без листопаду" Юрій Верхоляк. Так, власне, завершується розпочата в першому романі критика "буржуазних націоналістів". Але це буде вже у 80-х. А посередині цього періоду ще вийде "Полтва".

Цей роман був опублікований у журналі "Прапор" (1969. № 8—9). Значно перероблений, позбавлений головних ідейних акцентів, твір вийшов у 1982р. під новою назвою "Думна дорога". У "Полтві" Андріяшик звертається до історії польської окупації Галичини, до надзвичайно промовистого факту тих часів — діяльності "першого і єдиного у світі підпільного університету" в умовах жорстокої полонізації в Західній Україні.

Символічною є сама назва твору. Полтва — це річка, що тече під Львовом. Її замуровано в бетон. Але люди пам'ятають, що "під чавунною декою клеочуться і б'ються об мури темні запінені потоки" колись чистої річки Полтви. Забруднена нечистотами, ця підневільна річка виростає в романі до символу попсованого життя, підпорядкованого суспільному беззаконню.

Вдумливому читачеві неважко було провести аналогії з радянською дійсністю, зокрема з тим, як пильно вистежувались і викорінювались у ній всілякі паростки національно-визвольного руху.

У "Полтві" виразно простежуються дві тональності — трагічна і героїко-оптимістична. Вона передусім пов'язана з двома персонажами — Мартою та Юліаном. Мартою Чорнезою називає письменник свою героїню, цим підкреслюючи свій задум образу "трагічно замріяної" жінки. А Юліанове прізвище — Господар. І воно асоціюється із впевненістю, перемогою.

У "Думній дорозі" образ Юліана, по суті, затушовано, таким чином лірико-трагічна тональність стає визначальною, а образ Марти — головним. Ідейний зміст цієї переробленої редакції роману скеровується в історичне минуле українського народу і не торкається сучасного та майбутнього.

Написаний на хвилі національного відродження, роман "Полтва" був несподіваним ударом по тоталітаризмові. Офіційна критика одразу відреагувала на це. Зазнавши політичних звинувачень, Андріяшик змушений був піти на певний компроміс зі своїми переконаннями. У середині 70-х років письменник, прислухаючися до соціального замовлення "відтворювати героїчні будні робітничого класу", видає роман "Кровна справа" (1978) — річ, безумовно, компромісну, прямолінійну, але в потоці тодішньої "виробничої прози" вона все ж вирізнялася більшою художністю.

Наприкінці 80-х Р. Андріяшик публікує роман "Сторонець", де створює художній портрет Юрія Федьковича. Він був офіцером цісарської армії і німецьким римотворцем. На рідній землі, куди після військової служби повернувся на спочинок, тут, у "безгомінному запусті", у Сторонці-Путилові, йому судилося стати українським письменником.

Федькович у трактуванні Андріяшика — переконаний нонконформіст. Саме така позиція посилює самотність цієї творчої постаті не лише у суспільстві, а й в особистому житті. Образ "до краю самотнього, безрідного, безрадного", непокірного, непристосованого чоловіка й митця особливо близький авторові, про що свідчать його попередні твори.

Відображена в його творчості трагедія людського життя, позбавленого впевненості й самоцінності, означала відновлення гуманістичного пафосу нашої літератури, яка від суспільних і соціальних проблем еволюціонувала до проблем людських, індивідуальних. У своїх творах Роман Андріяшик упритул підійшов до проблеми насильства суспільства над людиною, здійснюваного у різних формах (війни, національне, соціальне рабство тощо), а також до проблеми страху, спричиненого цими негативними явищами. Він показав не лише підневільну людину, а й "мозаїку людського неприйняття" чужого світу.

Н. Зборовська

Історія української літератури ХХ ст. — Кн. 2. — К.: Либідь, 1998.